

पठतु संस्कृतम्
कोविदः

फिब्रवरि ४, २०२३

पाठः १

अङ्काः १००

1) अधो दत्तानां विग्रहवाक्यानां समस्तपदं लिखत । (१०)

a. उमायाः पतिः	उमापतिः
b. गङ्गायाः जलम्	गङ्गाजलम्
c. देवानां देवी	देवदेवी
d. राज्ञः आदेशः	राजादेशः
e. भोजनस्य शाला	भोजनशाला
f. चन्द्रस्य उदयः	चन्द्रोदयः
g. जगतः अम्बा	जगदम्बा
h. कालस्य वाचकः	कालवाचकः
i. लोकानां प्रियः	लोकप्रियः
j. तस्य उपरि	तदुपरि

2) अधो दत्तानां समस्तपदानां विग्रहवाक्यं लिखत । (१०)

a. जगन्नाथाय	जगतः नाथः, तस्मै
b. सन्मित्रम्	सत् मित्रम्
c. जलधारा	जलस्य धारा
d. नृपतिम्	नृणाम् पतिः, तम्
e. देवपूजकेन	देवानाम् पूजकः, तेन
f. सत्सङ्गः	सताम् सङ्गः
g. अर्थगौरवम्	अर्थस्य गौरवम्
h. पित्राज्ञाम्	पितुः आज्ञा, ताम्
i. जगज्जनन्यै	जगतः जननी, तस्यै
j. अस्मद्गृहेषु	अस्माकम् गृहेषु

3) दत्तानां तद्धितान्त-पदानां विग्रहवाक्यं लिखत । (१०)

a. द्रौपदेयाः	द्रौपद्याः अपत्यानि पुमांसः
b. जानकी	जनकस्य अपत्यं स्त्री
c. कौरवाः	कुरोः अपत्यानि पुमांसः
d. पैतृष्वसेयः	पितृष्वसुः अपत्यं पुमान्
e. भागिनेयः	भगिन्याः अपत्यं पुमान्
f. भागीरथी	भागीरथस्य अपत्यं स्त्री
g. शौरिः	शूरस्य गोत्रापत्यं पुमान्
h. शाकुन्तलः	शकुन्तलायाः अपत्यं पुमान्
i. सात्यकिः	सत्यकस्य अपत्यं पुमान्
j. सौमित्रिः	सुमित्रायाः अपत्यं पुमान्

4) दत्तानां विग्रहवाक्यानां तद्धितान्तरूपं लिखत । (१०)

a. भृगोः अपत्यं पुमान्	भार्गवः
b. धृतराष्ट्रस्य अपत्यानि पुमांसः	धार्तराष्ट्राः
c. सगरस्य अपत्यानि पुमांसः	सागराः
d. गङ्गायाः अपत्यं पुमान्	गाङ्गेयः
e. मारुतस्य अपत्यं पुमान्	मारुतिः
f. केकयस्य अपत्यं स्त्री	कैकेयी
g. द्रोणस्य अपत्यं पुमान्	द्रौणिः
h. द्रुपदस्य अपत्यं स्त्री	द्रौपदी
i. विनतायाः अपत्यं पुमान्	वैनतेयः
j. स्वसुः अपत्यं स्त्री	स्वस्रीया
k. मातुलस्य अपत्यं पुमान्	मातुलेयः

5) परस्परसम्बद्धान् मेलयत (५)

a. दिलीपः	- नन्दिनी	(b)
b. कामधेनुः	- समासः	(c)
c. गुरूपदेशः	- सुदक्षिणा	(a)
d. आज्ञनेयः	- तारकासुरः	(e)
e. कुमारः	- तद्धितान्तः	(d)

6) पदविवरणं (अन्त-लिङ्ग-विभक्ति-वचनानि) लिखत । (५)

a. प्रजानाम्	- आ. स्त्री. 'प्रजा' शब्दः ष. ब.
b. धेनुम्	- उ. स्त्री. 'धेनु' शब्दः द्वि. ए.
c. सुदक्षिणया	- आ. स्त्री. 'सुदक्षिणा' शब्दः तृ. ए.
d. माल्याम्	- आ. स्त्री. 'माल्या' शब्दः द्वि. ए.
e. अथ	- अव्ययम्

7) एकपदेन उत्तरं लिखत (१०)

a. “कुमारसम्भवम्” काव्यस्य लेखकः क ?

महाकवि-कालिदासः

b. कुमारसम्भवमहाकाव्ये कति सर्गाः सन्ति ?

१७ सर्गाः

c. कुमारसम्भवमहाकाव्ये के विषयाः उपवर्णिताः ?

लोककण्टकस्य तारकासुरस्य संहाराय शिवपार्वत्योः

विवाह, कुमारजननं, तारकासुरस्य वधः च

d. नाटकस्य मङ्गलपद्य-नाम किम् ?

नान्दी

e. पार्वत्याः पितरौ कौ ? भ्राता कः ?

पिता हिमालयः माता मेनादेवी च ।

भ्राता मैनाकः ।

f. पार्वती पूर्वजन्मनि का आसीत् ?

सतीदेवी

g. नाटके कति अभिनयाः भवन्ति ?

चतुर्विधाः

h. हिमालयः उत्तरभागे कथम् इव शोभते ?

मानदण्डः इव

i. के हिमालयतः पुष्पाणि नयन्ति ?

सप्तर्षयः

j. ईश्वरस्य चित्तम् आक्रष्टुं कः समर्थः?

मन्मथः

8) उत्तरं लिखत (५ x २ = १०)

a. समासः इत्युक्ते कः ? समास्य मुख्य-प्रभेदाः के ?

समासः अनेकस्य पदस्य एकपदीभवनम् अस्ति ।

b. समास्य पारिभाषिकपदानि कानि ? एकोदाहरणेन वर्णयत ।

पूर्वपदम्, उत्तरपदम्, विग्रहवाक्यम्, समस्तपदम् च ।
उदहरणम् -

देवस्य आलयः - देवालयः

देव - पूर्वपदम्

आलयः - उत्तरपदम्

देवस्य आलयः - विग्रहवाक्यम्

देवालयः - समस्तपदम्

c. तद्धितान्तस्य मुख्य-प्रभेदाः के ? तद्धितान्तानां
लक्ष्यं किम् ?

अपत्यार्थकः, सम्बन्धार्थकः, भावार्थकः, मत्वार्थकः,
तोलनार्थकः च ।

लक्ष्यं नूतनपदस्य सृष्टिः ।

d. केषां सम्पत्तिः परोपकाराय भवति ? सुभाषितकारेण
दत्तानि उदाहरणानि वर्णयत ?

सताम्

e. रूपकाणां प्रभेदाः के ? नाम लिखत ।

अङ्कः , ईहामृगः, डिमः, नाटकम्, प्रकरणम्,
प्रहसनम्, भाणः, वीथी, व्यायोगः, समवकारः

9) वाक्यं साधु / असाधु इति लिखत । (१०)

समासः प्रायः तिङन्तानां न भवति ।

साधु

समासः वर्णयोः मध्ये भवति ।

असाधु

उद्योगः इति पदं समासः ।

असाधु

‘शाकुन्तलम्’ दृश्य-काव्यम् ।

साधु

देवाचार्यः ब्रह्मदेवः ।

असाधु

10) परस्परसम्बद्धान् मेलयत (५)

a. वारिवाहः	कृष्णद्वैपायनः	(c)
b. वीथी	आहार्यकः	(e)
c. व्यासः	मेघः	(a)
d. पृथा	रूपकम्	(b)
e. अभिनयः	पार्थः	(d)

11) सूक्ते: अर्थ: लिखत । (२)

आ नो भद्राः क्रतवो यन्तु विश्वतः।

12) सुभषितस्यपदविभागम्, अन्वयरचनां, तात्पर्यं च लिखत । (३)

आत्मार्थं जीवलोकेऽस्मिन् को न जीवति मानवः।
परं परोपकारार्थं यो जीवति स जीवति ।

13) श्लोकस्य पदविभागम्, अन्वयरचनां, तात्पर्यं च लिखत
एकस्य समस्तपदस्य विग्रहवाक्यं च लिखत ।(५)

अथ प्रजानामधिपः प्रभाते जायाप्रतिग्राहितगन्धमाल्याम् ।
वनाय पीतप्रतिबद्धवत्सां यशोधनो धेनुमृषेर्मुमोच ॥

14) ससन्दर्भं संस्कृतभाषया विवृणुत (३)

इयं पार्वती हरस्य अर्धाङ्गिनी भविष्यति ।

15) अधोदत्त-ग्रन्थकारस्य परिचयं ४-५ वाक्यैः लिखत । (३)

वाल्मीकिः

16) अधोदत्त-विषयमधिकृत्य ५-६ वाक्यैः लिखत । (४)

काव्यम्